

közre a Kairosz Kiadó fent említett „Wigner Jenő emlékiratai Andrew Szanton lejegyzésében” című, 2002-ben megjelent könyvét. A cikkek, tanulmányok magyar kiadványokban alfejezet 67, 1929–2003 között született címet közöl. A külföldön megjelent könyvek alfejezet 13 címet tartalmaz, a külföldi kiadványokban megjelent cikkekről, tanulmányokról több mint ötszáz cím tájékoztat. A Wigner Jenőről szóló irodalomjegyzék tételszáma közel 70 címből áll.

A különböző fejezetekben közölt dokumentumok közötti eligazodást segíti az *Indexek* fejezet, amelyben a „Képek” alfejezet mintegy 200 (Arcképek, Család és gyermekek, A „Fasori” és tanárai, Munka- és kortársak, Wigner a természetkedvelő, Elismerések, Tisztelgő utókor, Egyéb képek alcímek alatt szereplő) fényképet közöl, a „Levelek” (106) a Wigner és *Ortvy Rudolf*, *Györgyi Géza*, *Oppel Imre*, *Beöthy Ottó*, *Gábor Dénes*, *Mrs. Warnow* és *J. F. Kennedy* közötti kapcsolattartást dokumentálják, a „Dokumentumok” (26) az iskolai és egyéb írásos anyagokat mutatják be, a közel 80 szócikk – *Herbert Andersontól Walter Zinnig* – részben személyeket, és – a Berliini Műszaki Egyetemről a Pugwash-konferenciákig – részben intézményeket ismertet. A kiadvány anyagát Wigner

Jenőnek a magyarságról, az atombombáról, az optimizmusról, a 20. századról, az iskolai nevelésről, és általában korunk problémáiról alkotott véleményét összegző hangfelvételek (6), valamint *Marx Györggyel*, *Martha Wignerrel* és Wigner Jenővel készült videórészletek (12) gazdagítják.

A Paksi Atomerőmű Rt. kiemelt, valamint az ERBE Energetikai Kft., az Infoware Rt., a Magyar Szabadalmi Hivatal, a Magyar Innovációs Szövetség, a Magyar Államvasutak Rt., a Nemzetközi Technológiai Intézet és a Siemens Rt. támogatásával készült, hipertextcsatolókkal gazdagon átszőtt multimédia-kiadvány szerzői *Füstöss László*, *Lévay Péter* és *Szilágyiné Csécs Mária*, szerkesztője Szilágyiné Csécs Mária. A napjaink informatikai színvonalának megfelelő rendszerkövetelményű CD-ROM a kiadó Értékesítési és Marketing Csoportja forgalmazásában kapható. Ára azonos a sorozat eddig megjelent tagjainak (*Gábor Dénes*, *Millner Tivadar*, *Csonka János*, *Bay Zoltán*, *Imre Lajos*, *Bláthy Ottó Titusz–Déri Miksa–Zipernowsky Károly*) árával (2600 Ft + áfa).

Árkos Iván
(BME OMIK)

Információhasználók az amerikai főiskolákon és egyetemeken

A weben hozzáférhető, digitális információ megjelenése megváltoztatta a kutatási, oktatási és tanulási szokásokat. A kérdés az, milyen mértékű ez a változás, mennyire használják a professzorok és hallgatók a digitális forrásokat, mennyire járatosak az elektronikus információs technológiában, radikálisak-e a tanításban, tanulásban, kutatásban beállt változások, s milyen kihatással vannak mindezek a felsőoktatásra?

Az USA-ban a Digital Library Federation és a Council on Library and Information Resources 2001. november 14-e és 2002. február 2-a között felmérést folytatott le 392 felsőoktatási intézményben, félórás interjúk keretében megkérdezve 3234 oktatót, alsó- és felsőéves hallgatót, hogy választ kapjon a fenti kérdésekre. Az eredményeket intézménytípus, szakterület és válaszoló szerint kategorizálva 659 táblázat foglalja magában. Az anyagot *Amy Friedlander* bevezető tanulmányával *Dimensions and use of the scholarly information*

environment címen, 893 oldalon publikálták, s elektronikusan is hozzáférhető: <http://www.clir.org/pubs/abstract/pub110abst.html>

Az anyag három fenntartással kezelendő:

1. Az adatok a válaszokat tükrözik, s nem tartalmaznak a válaszolók tényleges viselkedésére vonatkozó megfigyeléseket.
2. A felmérés nem egy folyamatról számol be, hanem egy adott időpontban érvényes helyzetről.
3. Néhány kérdésre csak kevesen válaszoltak, ezért summázatuk csak útbaigazító jellegű lehet.

A felmérés adatait máris sok szempontból elemzik könyvtárigazgatók, kiadók, terjesztők. A jelen cikk csak azt vizsgálja, milyen általános képet fest négy szempontból a felmérés a felsőoktatási információhasználatról.

Otthonosság a digitális források használatában

A válaszokból kiderül, hogy mind a tanárok, mind a hallgatók otthonosak az elektronikus információ visszakeresésében és használatában: 93,9%-uk adott pozitív választ. (Csupán a művészetek és a humanióra terén esett ez az arány 88,6%-ra.) Figyelemre méltó, hogy a nyomtatott anyag használata terén való jártasság csak egy százalékponttal kapott többet, 94,8%-ot. A válaszolók 94,7%-a nyilatkozott úgy, hogy otthonosak saját intézményük weboldalainak a használatában (1. táblázat).

1. táblázat

	Akik elektronikus forrásokat használnak		
	kutatásban	tanításban	tanulásban
	(%)		
Végig, vagy az idő nagyobb részében	41,7	21,9	42,8
Az idő egy részében	55,5	67,1	52,0

A használat otthonosságát és kiterjedt voltát bizonyítja, hogy a válaszolók (többnyire oktatók és felsőévesek) 95,4%-ának munkahelyén van számítógép, 89,2%-ának lézernyomtató, 77,8%-ának fax, 71,3%-ának szkennel, és 56,3%-ának hordozható számítógép. A campuson kívüli lakóhelyen való ellátottságot a következő mutatók jelzik (a fenti sorrendben): 85,4%, 44,2%, 31,3%, 44,8%, 62%.

A nyomtatott és az elektronikus anyag használata

Az oktatók, a felső- és alsóévesek, azaz mindhárom csoport 90%-a határozottan vagy mérsékelten megegyezett abban, hogy a nyomtatott könyvek és folyóiratok fontosak lesznek számukra az elkövetkező öt évben. Az oktatók és a felsőévesek 64,5%-a azt mondta, hogy teljesen vagy az idő nagy részében nyomtatott anyagot használ kutatásához, 73,1%-a a tanításhoz. A tanulmányi munkához a felsőévesek 71,6%-a, az alsóévesek 51,6%-a használ teljesen vagy nagyrészt nyomtatott anyagot. (A fiatalabbak – úgy látszik – jobban vonzódnak az elektronikus forrásokhoz, vagy a számukra szükséges anyag jobban hozzáférhető online.)

Az oktatók és a felsőévesek 45,3%-a állította, hogy a kutatáshoz szükséges információ több mint fele online hozzáférhető, s 30,1%-uk azt, hogy a tanításhoz szükséges információ fele vagy még na-

gyobb része. Az alsó- és felsőévesek együttesen 57,4%-ban értettek egyet abban, hogy a tanulmányokhoz szükséges információ több mint fele online hozzáférhető. A nyomtatott és elektronikus források használatát a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat

A használt forrás	Oktatók és felsőévesek %	Alsó- és felsőévesek %
Nyomtatott folyóirat	97,2	80,6
Elektronikus folyóirat	74,9	53,3
Nyomtatott könyv	96,6	93,3
Elektronikus könyv	18,4	19,8
Nyomtatott kivonatok és indexek	78,3	59,1
Online kivonatok és indexek	88,2	73,1
Kéziratok, elsődleges dokumentumok	81,1	64,0
Online adatbázisok, összeállítások, források	81,8	80,2

Minden csoport gyakran veszi ugyan igénybe az elektronikus forrásokat, mégis valószínű, hogy kinyomtatják, amit találnak. A válaszolók 77,2%-a mérsékelten vagy határozottan egyetértett ezzel a kijelentéssel: „Ha online megtalálom az információt, kinyomtatom, hogy elolvassam.”

A könyvtár és az internet használata

A tanárok és a hallgatók 85,9%-a határozottan vagy mérsékelten egyetértett azzal, hogy a helyi könyvtár kielégíti információs igényeik többségét, s 55,4%-uk azzal, hogy a könyvvállomány és a folyóiratpolcok átböngészése fontos módja az információszerezésnek. Mégis, 34,5%-uk azt állította, hogy a könyvtárat sokkal kevésbé veszi igénybe, mint két évvel ezelőtt, s csak 15,7%-uk mondta, hogy az internet nem változtatta meg könyvtárhasználati szokásait.

Az oktatók és felsőévesek kétharmada mondta, hogy a kutatásukhoz szükséges információ fele vagy még nagyobb része származik intézményük kézzelfogható vagy virtuális könyvtárából; sőt, 44,5% szerint háromnegyede vagy még nagyobb része. Majdnem valamennyi oktató és felsőéves azt állította, hogy az oktatáshoz szükséges információ fele vagy nagyobb része származik innen; 32,9%-uk szerint pedig háromnegyede vagy még több. Az alsó- és felsőévesek kétharmada azt mondta, hogy a tanulmányi munkához szükséges

információ a helyi kézzelfogható vagy virtuális könyvtárból ered, s 46,7%-uk szerint háromnegyede vagy még nagyobb része.

A válaszolók fele és háromötöde között mozog azoknak a száma, akik azt mondták, hogy a kutatáshoz, oktatáshoz, tanuláshoz használt információ több mint fele rendelkezésükre áll intézményük könyvtárának weboldalain. Az interneten a megfelelő információs forrás megtalálásához a válaszolók 47,6%-a a keresőmotorokat, 33,1%-a a könyvtár weboldalát használja.

A szakterületük fejlődésével való lépéstartáshoz a válaszolók egyharmada saját intézményük kézzelfogható könyvtárát és annak minden forrását veszi igénybe, s közel egyharmada állította, hogy legfontosabb forrásuk a könyvtár. A nyitott internetet e célból 30%-uk használja.

Mindhárom válaszoló csoport több mint 80%-a értett egyet azzal a kijelentéssel, hogy több releváns információt talál az interneten, mint két évvel ezelőtt. Az interneten lévő források hitelességével csak a válaszolók 6,5%-a nem törődött, s azok, akik fenntartással élnek, 19,1%-ban csak ismert forrásokat vesznek igénybe, 14%-ban egyéb forrásokkal vetik egybe az eredményt, s 13%-ban a szerzői tekintélyre alapoznak.

Kiderült, hogy a könyvtártól nyert információ értékét mindenki magasabbra becsüli, mint az internetről kapottét, mert a könyvtár hiteles és közismert forrásokat tartalmaz (mondja 98,2%), kiváló minőségű információt nyújt (97,9%), tudományos cikkekben használható és idézhető információt nyújt (94,8%), olyan információt nyújt, amelyben meg lehet bízni, s további ellenőrzés nélkül használható (89%). A válaszolók jóval kisebb arányban állították ugyanezt az internetről; itt a legnagyobb elismerés a jogi és gazdasági információkat illetve, a legkisebb pedig a művészetek, a humán tudományok és a biológiai tudományok terén nyújtottakat.

A válaszolók szerint a helyi könyvtárak jól felszereltek; 88,3%-uk említette az asztali számítógépeket, 84,6%-uk a lézernyomatatókat és 60,7%-uk a szkennereket. A tanárok az információkeresésre szánt idő 73,9%-át irodájukban töltik el, s kevesebb mint 10%-át a fizikális, kézzelfogható könyvtárban. A felsőévesek ennek az időnek 30%-át a könyvtárban, 25,7%-át szállásukon, 19,9%-át irodákban, s a maradékot egyéb helyeken, pl. laboratóriumokban. Az alsóéveseknél ez az idő főként a szállás (46,7%) és a könyvtár (33,6%) között oszlik meg.

Információs igények

Arra a kérdésre, milyen egyéb információs tartalmakra lenne szüksége, a válaszolók 41%-a nem kért semmit; 14,3%-uk több nyomtatott folyóiratot szeretne, 10,7%-uk több elektronikus folyóiratot, s még kisebb százalékban több könyvet, több online információt, több számítógépet, jobban szervezett referenzközpontokat.

Arra a kérdésre, milyen szolgáltatásokra tartana igényt a helyi könyvtártól, a válaszok így oszlottak meg: 63,1% semmi egyebet, 3,3% több elektronikus anyagot, több hardvert és másolót, különféle helyeken rendelkezésre álló információt, 2,4% a magas színvonalú online információ szelektálását, 2% konzultációt az online információ megszervezésében, 1,7% segítséget a könyvtárhasználatban, 1,3% a magas színvonalú információ ajánlását. Néhányan megemlítették a kávéházat és a beszélgetős övezetet is. (Az igények csekély száma talán azt jelzi, hogy e szolgáltatások már rendelkezésre állnak.) A válaszolók 23,8%-a mondta, hogy gyakran nem kapja meg az információt, amikor szüksége van rá.

Mint információhasználók, a tanárok és a hallgatók a következő nagyobb problémákat említették: tudni, mi áll rendelkezésre (18,1%), egy helyről hozzáférni valamennyi információhoz (11%), az információ minőségének, hitelességének, pontosságának a meghatározása (10,7%), képzés az információkeresésben (10,4%). Viszont a válaszolók 34–50%-a mindezeket kisebb problémának minősítette.

Nem haladta meg a válaszolók 10%-át, akik a következőket nagyobb problémának jelezték: az információ megtalálása, az információhoz való hozzáférés, az információs alternatívák (pl. könyvtár és webhelyek) összevetése, képzés az online információs források hatékonyságát illetően, a hálózatba kapcsolt számítógépekhez való hozzájutás, az információhoz időben való hozzáférés, az intézmény valamennyi információjához való hozzáférés különféle helyszínekről, a könyvtár weboldalához való zavartalan hozzáférés, személyes segítség az információkeresésben, otthonosság az elektronikus információhasználatban. Viszont a válaszolók 17–45%-a mindezt kisebb problémának tartotta.

Az összes válaszoló 38,8%-a nagyobb problémának jelezte, hogy nincs elég idő az informálódásra; 5,7%-uk, hogy el kell menni a könyvtárba, és 30,9%-uk problematikusnak látja a könyvtár felkeresését.

Arra a kérdésre, hogy milyen információs tartalomra nincs már szükség, a tanárok és a felsőévesek (az alsóéveseket nem kérdezték) 76%-a azt válaszolta, minden hasznos, vagy nem jut eszébe semmi. 9,5% említette fölöslegesnek a nyomtatott anyagokat, és 4,2% az elavult kiadványokat. A tanárok és a felsőévesek 92,5%-a nem tudott javaslatot tenni arra vonatkozóan, mely információs szolgáltatások váltak szükségtelenné.

Amikor a kielégítetlen információs igények iránt érdeklődtek, a válaszolók 53,3%-a nem tett említést ilyenekről, de 26,7%-uk kért online folyóiratokat (különösen a biológiai tudományok terén), de csak 11,6% kért több nyomtatott folyóiratot, és 2,7% általában több nyomtatott anyagot.

Az információs források felsorolt 15 jellemzője közül a válaszolók 90%-a 12-t kimagaslóan vagy nagyon fontosnak minősített; ugyanakkor durván 50%-uk vagy kevesebb gondolta úgy, hogy a jellemzők kiválóan vagy jól megfelelnek igényeinek.

Következtetés

A felmérésre adott válaszok megerősítik, hogy az elektronikus információ használata lényeges és egyre növekvő nagyobb felsőoktatási intézményekben, s nem érezhető, hogy visszafogná a módszerbeli maradiság vagy a könyvekhez való ragaszkodás. A válaszolók otthonosan kezelik a digitális forrásokat oktató-kutató munkájukban, illetve tanulmányaikban. Az eszközökben sincs hiány. Ugyanakkor a válaszok azt is megerősítik, hogy sem a nyomtatás, sem a helyi könyvtár nem halt el. A tanárok és a diákok nagy része szívesebben keres online, mint a könyvtári állományokban, de utána vagy kinyomtatja, amit talált, vagy a könyvtárba megy azért, amire szüksége van. A használók azért is mennek a fizikális könyvtárba, mert az itt található számítógépek, nyomtatók, szkennerek segítségével férhetnek hozzá az információhoz.

A felmérésből az látszik, hogy kisebb az igény újabb források és szolgáltatások iránt, viszont nagyobb a visszakeresés megkönnyítése és felgyorsítása iránt. Aggodalmat kelthet, hogy a könyvtári weboldalakat nehezebb használni, mint a kereskedelmi keresőgépeket, habár ezek sekélyesebbek és kevésbé megbízhatóak. Úgy látszik, hogy az alsóévesek részéről kisebb az igény a külső segítség iránt, habár róluk inkább föltételezhető, hogy a könyvtárhoz fordulnak.

A feltett kérdésekre adott általánosított válaszokat csak óvatosan szabad a helyi viszonyokra alkalmazni. A felmérés arra kívánja ösztönözni a felsőoktatási intézmények vezetőit, könyvtárosait, a kiadókat, a fejlesztőket és az információtechnológusokat, hogy tegyék fel ezeket a kérdéseket a saját környezetükben, s találjanak helyi érvényű válaszokat.

A felmérés eredményei a felsőoktatás egészét érintő kérdéseket is felvetnek. Például: ki és hogyan fogja biztosítani a máris ilyen nagy mértékben elterjedt digitális források folyamatos megőrzését? Minthogy a technológia hallatlanul megkönnyítette a források elterjesztését minden számítógépesített közösségben, van-e értelme a helyi tartalomszolgáltatók fennmaradásának? Mit kell tenni az infrastruktúra és a digitalizáció finanszírozása, valamint a digitális források menedzselése terén a tartalomforrások összekötésével, a szellemi tulajdon védelmével és a hozzáférés előtt álló gátak felszámolásával annak érdekében, hogy a tanárok és a hallgatók rendelkezésére álljanak a világ könyvtárai?

/MARCUM, Deanna B.–GEORGE, Gerald: **Who uses what? Report on a national survey of information users in colleges and universities.** = *D-Lib Magazine*, 9. köt. 10. sz. 2003. p. 1–8./

(Papp István)

Az EK Tudományos és Technológiai Bizottságának parlamenti vizsgálata a tudományos publikációkról

Az Egyesült Királyság Parlamentjének Tudományos és Technológiai Bizottsága vizsgálatot folytat a tudományos publikációkról – egy olyan piacon, amely a bizottság szerint éves szinten 4,5 milliárd fontot képvisel.

Az Aslib tagságával konzultálva fogalmazta meg válaszáat a bizottság – egyéb szervezetek mellett hozzá is eljuttatott – felkérésére a tudományos publikációk vizsgálatának témájáról. Számos e-mailt küldtek a tagoknak és a *Managing Informa-*